

เปิดเสน่ห์แหล่งท่องเที่ยว แลวิถีชีวิต บ้านเกาะแลหนัง

อามีต้า อีแอนด์นาเดียเนห์ ตือระ ชีตืออายา สุหลง และวิไลวรรณ วิไลรัตน์

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

E-mail : 406003032@yru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการท่องเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านเกาะแลหนัง 2) ศึกษาแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเกาะแลหนัง 3) ศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนบ้านเกาะแลหนัง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้นำชุมชนจำนวน 3 คน และนักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) การท่องเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านเกาะแลหนัง จุดเริ่มต้นของแหล่งท่องเที่ยว คือ คนในชุมชนต้องการพัฒนาและยกระดับชุมชนสู่อาเซียน เพื่อเพิ่มรายได้และสร้างอาชีพให้คนในชุมชน 2) แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม คือ เกิดการรวมกลุ่มกันระหว่างผู้นำชุมชนและคนในชุมชนเพื่อดึงจุดเด่นของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติในชุมชนมาพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่สอดคล้องไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ 3) ศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนเกาะแลหนัง แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น 1) ด้านสถานที่ ชุมชน ที่พัก สภาพแวดล้อมของชุมชนน่าอยู่เพราะชุมชนอยู่ติดชายทะเล และเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก 2) ด้านบริการ มีการต้อนรับเป็นอย่างดีจากคนในชุมชน มีคนคอยให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว 3) ด้านกิจกรรม มีการท่องเที่ยวชมธรรมชาติ การเลี้ยงช้างขึ้นโรง เป็นกิจกรรมที่ได้ความรู้และได้สัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิม 4) ด้านประชาสัมพันธ์ มีการอัพเดทข้อมูลบนโลกออนไลน์สม่ำเสมอ

คำสำคัญ: ชุมชนเกาะแลหนัง แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study tourism and learn about the way of life of the Ban Koh Lae Nang community, 2) to study the concept of eco-cultural tourism management in the Ban Koh Lae Nang community, and 3) to study the attitudes of tourists towards the community. Koh Lae Leather House The samples used in the study were 3 community leaders and 15 tourists by in-depth interviews with key informants. The tool used for data collection was interview. Analyze data from relevant research and from in-depth interviews. Use the data obtained from the analysis to write a description.

The results of the research were divided into 3 issues: 1) Tourism and learning about the way of life of the Ban Koh Lae Nang community. The starting point of the tourist attraction is that people in the community want to develop and upgrade the community to ASEAN. To increase income and create a career for people in the community 2) The concept of eco-cultural tourism management is the integration between leaders and people in the community. in order to draw the strengths of natural abundance to develop as a tourist attraction 3) to study the attitudes of tourists towards the Koh Lae Nang community, divided into 4 issues 1) the location, the environment of the community is livable because the community is on the seashore 2) the service aspect There is a very good

welcome from people in the community. There are people to educate about tourism. 3) Activities, there is an oyster boat cruise. beekeeping It is an activity to gain knowledge and experience the traditional way of life. 4) Public relations. There are regular updates on the online world.

Keywords: Koh Lae nang Community, Ecological tourism, Community tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวนับว่าเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ ที่ทำรายได้เข้าประเทศเป็นมูลค่ามหาศาล ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะเป็นกลไกหลักในการช่วยรักษาเสถียรภาพ และขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ อันจะส่งผลให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศดีขึ้นด้วย ประเทศไทยได้ประกาศคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เรื่องแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 นับเป็นนโยบายฉบับแรก มีการกำหนดวิสัยทัศน์ว่า ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน (กมลชนก จันทรเกตุ, 2560)

จากแนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวที่สูงขึ้นทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ที่ดำเนินการโดยชุมชนเรียกว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยตรง นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติมาใช้เป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยวภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน มีการผสมผสานพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวกับการพัฒนา และคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถ ในการรองรับของธรรมชาติในพื้นที่ เป็นรูปแบบที่คำนึงถึงการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (สำนักคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

จังหวัดสงขลา เป็นอีกจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยว มีขนาดพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคใต้ นอกจากนี้ จากข้อมูลสถิติกรมการท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2556) เปรียบเทียบจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด จำแนกตามแต่ละจังหวัดในพื้นที่ภาคใต้ พบว่า ไตรมาสที่ 4 ปีพ.ศ. 2556 สงขลาได้รับการจัดอันดับว่าเป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวทั้งคนไทย และต่างชาตินิยมเดินทางไปท่องเที่ยวมากเป็นอันดับ 2 ของภาคใต้ ซึ่งถือได้ว่าสงขลาเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เดิมจังหวัดสงขลาได้รับการขนานนามว่าเป็นศูนย์การค้าแดนใต้ เนื่องจากเป็นเมืองชายแดนและเมืองท่ามีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ มาเลเซีย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซีย และสิงคโปร์ ต่อมาการท่องเที่ยวมีความหลากหลายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวชุมชนได้รับความนิยม จากนักท่องเที่ยวทั่วโลก ซึ่งในปี พ.ศ. 2557 การท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย สามารถสร้างรายได้ถึง 23.3 ล้านบาท ซึ่งจากคามนิยมดังกล่าว สถานที่ท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดสงขลา จึงได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวมากขึ้น (กมลชนก จันทรเกตุ, 2560)

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา คือ เกาะแลหนัง ชุมชนเกาะแลหนังตั้งอยู่ในอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เป็น 1 ใน 39 หมู่บ้านตามโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดสงขลา จุดเด่นของชุมชนเกาะแลหนัง คือ เป็นหมู่บ้านชายทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีอู่นกป่าโกงกางยาวกว่า 500 เมตร และเกาะแลหนังมีความโดดเด่นในเรื่อง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน นอกจากนี้คนในชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มประมงชายฝั่ง กลุ่มเลี้ยงผึ้งชันโรง รวมถึงความร่วมมือของคนในชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จนทำให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมขึ้นในชุมชนเกาะแลหนังรับนักท่องเที่ยวไม่เกิน 40-50 คน ต่อวัน เพราะชุมชนต้องการเปิดแหล่งเรียนรู้ที่ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนเกาะแลหนัง อยู่ภายใต้การดูแล

ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเทพา องค์การบริหารส่วนตำบลปากบาง และชุมชนท่องเที่ยวบ้านเกาะแลหนัง ได้เข้าไปดูแล โดยการจัดประชุมกับคณะกรรมการท่องเที่ยวเพื่อประเมินการจัดประเภทชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี นอกจากนี้ยังร่วมแสดงความคิดเห็นถึงปัญหา ข้อบกพร่อง และแนวทางแก้ไขในการปรับปรุง และพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และคุณภาพมากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านเกาะแลหนัง มีการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ประโยชน์ของงานวิจัยนี้สามารถนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานของชุมชน และเป็นแนวทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเกาะแลหนัง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านเกาะแลหนัง
2. เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเกาะแลหนัง
3. เพื่อศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนบ้านเกาะแลหนัง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้นำชุมชนที่ดูแลการจัดการท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 3 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเกาะแลหนัง และนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนเกาะแลหนัง จำนวน 15 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน โดยสัมภาษณ์ 3 คน คือ 1) นายมะนาวี มะ ผู้ริเริ่มพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเกาะแลหนัง 2) นางสาวรอปี๊ะ สาและ และนางกันธิชา มะ ผู้ดูแลการจัดการการท่องเที่ยวโดยตรง

2.2 แบบสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว โดยสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนบ้านเกาะแลหนัง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 ข้อมูลเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

3.2 ติดต่อผู้นำชุมชนที่ดูแลการจัดการการท่องเที่ยวโดยตรง นัดวัน เวลา สถานที่ในการสัมภาษณ์

3.3 จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้นำชุมชนในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนบ้านเกาะแลหนัง และการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเกาะแลหนัง และจัดทำแบบสัมภาษณ์สำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนบ้านเกาะแลหนัง

3.4 ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยตรง และนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนบ้านเกาะแลหนัง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ ดังนี้

4.1 จัดกลุ่มข้อมูล เรียบเรียงข้อมูล

4.2 นำข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเขียนเป็นรายงานสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเกาะแลหนั่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น

1) การท่องเที่ยวและเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านเกาะแลหนั่ง

1.1 จุดเริ่มต้นของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน คือ แต่ก่อนคนภายนอกรู้จักเกาะแลหนั่งว่าเป็นพื้นที่สีแดง ไม่กล้าเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนขาดการพัฒนาและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งนายมะนาวี มะ ตาแห่งรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากบาง เกิดแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเกาะแลหนั่งให้ดีขึ้น โดยสำรวจพื้นที่ชุมชนเพื่อหาจุดเด่นที่สามารถยกระดับการพัฒนา นั่นคือสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสภาพพื้นที่ของชุมชนอยู่ติดทะเลทำให้สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมได้ โดยการเปิดให้บุคคลภายนอกเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชนไปพร้อมกับการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้แหล่งธรรมชาติ โดยไม่ไปรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ

1.2 กิจกรรมที่รองรับนักท่องเที่ยว ดังนี้

การล่องเรือ ชมบรรยากาศของชุมชนและไปชมหอยนางรม ซึ่งการชมหอยนักท่องเที่ยวสามารถลงไป ชมหอยได้ด้วยตนเองโดยจะมีทีมงานคอยดูแลความปลอดภัยและให้คำแนะนำ

การเลี้ยงผึ้งชันโรง เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านเกาะแลหนั่ง ซึ่งเปิดให้นักท่องเที่ยวมาพัก มาชมวิธีการเลี้ยงผึ้งชันโรง รวมถึงเลือกซื้อเป็นของฝากของที่ระลึกกันได้อีกด้วย น้ำผึ้งชันโรงที่นี่มีเอกลักษณ์ที่ความหวานเข้มข้น เนื่องจากผึ้งชันโรงจะดูดน้ำหวานจากเกสรมะพร้าวเป็นส่วนใหญ่แตกต่างจากที่อื่นที่มีดอกไม้หลากหลายชนิด น้ำผึ้งชันโรงเป็นสินค้า OTOP ที่สร้างรายได้ให้แก่คนชุมชน

การชมหิ่งห้อย สำหรับนักท่องเที่ยวที่พักผ่อนสามารถติดต่อล่องเรือชมหิ่งห้อยยามค่ำคืนได้ เนื่องด้วยความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติของชุมชนจึงสามารถพบเจอหิ่งห้อยสวยงามมากมาย

ภาพที่ 1 กิจกรรมการล่องเรือ
สถานที่ชุมชนเกาะแลหนัง ตำบลปากบาง อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 2 กิจกรรมการศึกษาการเลี้ยงผึ้งชันโรง
สถานที่ชุมชนเกาะแลหนัง ตำบลปากบาง อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา

1.3 การพัฒนาชุมชนเพื่อให้ได้รับความนิยม

การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมได้ผลตอบรับที่ดีจากนักท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้มีการวางแผนที่จะพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งแผนการดำเนินการพัฒนานั้นคือการเปิดเส้นทางเดินเรือจากชุมชนเกาะแลหนังไปยังเกาะขาม ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นการพัฒนาที่ยกระดับชุมชนท่องเที่ยวสู่อาเซียน โดยมีประเทศในเครืออาเซียนมาศึกษาดูงานการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน อาทิเช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศบรูไน ประเทศอินโดนีเซียและประเทศจีน จึงนับว่าเป็นการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

2) แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

2.1 การจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จึงเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบสัมผัสและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ โดยควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ไปรบกวนธรรมชาติ และกฎข้อห้ามของชุมชนคือ ห้ามทิ้งขยะและห้ามปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล ซึ่งถือเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน

ด้านการเมือง การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะแลหนังได้รับความร่วมในการวางแผนพัฒนาจากรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปากบาง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา และคนในชุมชน ที่ร่วมมือในการคิด วางแผน พัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยทุกคนมีส่วนร่วมโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ซึ่งหวังแค่อยากพัฒนาชุมชนเกาะแลหนังให้ดีขึ้น โดยผลตอบแทนจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะนำเข้าสู่ส่วนกลางเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ชาวบ้านในชุมชนนับถือศาสนาอิสลาม 100 % การมาท่องเที่ยวยังชุมชนเกาะแลหนังนั้นห้ามดื่มสุราและของมีเมาทุกชนิด และเมื่อถึงเวลาที่ชุมชนจะเจียบสบ ทางห้องพักจะไม่มีการร้องเพลงที่ส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่น การมาท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างแรก

ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำประมง ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ซึ่งจากการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม มีรายได้มากขึ้น โดยทางผู้นำชุมชนได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมคนที่สามารถทำสิ่งได้ออกมาขาย หรือดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ก็ทำให้เต็มที่ โดยคำกล่าวของนายมะนาวิ มะ ผู้ดูแลการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยตรง กล่าวว่า

“ทำอย่างไรก็ได้ให้นักท่องเที่ยวยอมเสียเงินกับเรา โดยที่เขาได้ความสุขกลับไป”

2.2 การมีส่วนร่วมของคนชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยว

การนำเที่ยวทางชุมชนจะมีไกด์นำเที่ยวคือชาวบ้านในชุมชนที่คอยให้ความรู้ตลอดการท่องเที่ยว มีเด็กวัยรุ่นในชุมชนที่คอยให้บริการและคอยดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ถือเป็นสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับเด็กวัยรุ่นเหล่านั้น

2.3 ความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวต่อคนในชุมชน

การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวนอกจากจะลบภาพจำของการเป็นพื้นที่สีแดงแล้ว ยังสามารถยกระดับชุมชนให้มีความโดดเด่นในด้านการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติได้ และยกระดับความเป็นอยู่ของคนชุมชนให้ดีขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีรายได้ นับว่าเป็นความสำเร็จของชุมชนเป็นอย่างมาก

3) ทศณคติของนักท่องเที่ยวต่อชุมชนเกาะแลหนัง แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น

3.1 ด้านสถานที่

การเดินทางเข้าถึงสถานที่ที่มีความสะดวกสบาย มีป้ายบอกทางที่เห็นชัดเจนเมื่อเข้ามาถึงชุมชนจะมีป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชน เช่น กลุ่มเลี้ยงผึ้งชันโรง การบริการที่พัก ร้านอาหาร และสถานที่เริ่มต้นของการท่องเที่ยว เมื่อมาถึงสถานที่เริ่มต้นของการท่องเที่ยวสภาพแวดล้อมชุมชนน่าอยู่เพราะอยู่ติดทะเล สถานที่จอดรถเพียงพอ และเป็นระเบียบเรียบร้อย

3.2 ด้านบริการ

ทางชุมชนเกาะแลหนังมีพนักงานคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวยังชุมชนเกาะแลหนัง มีห้องน้ำสาธารณะคอยให้บริการนักท่องเที่ยว มีร้านค้า ร้านขายของที่ระลึกจากชาวบ้านในชุมชน เช่นสินค้า OTOP จากกลุ่มเลี้ยงผึ้งชันโรงของชาวบ้าน มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาพักค้างคืนชมบรรยากาศยามค่ำคืนของชุมชน ซึ่งที่พักจะมีให้เลือกหลากหลายตามความสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น พักร่วมกับชาวบ้าน หรือ พักโฮมสเตย์ที่ทางชุมชนบริการ ในส่วนของกิจกรรมก็มีบริการเรือนำเที่ยวคอยให้บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการล่องเรือชมบรรยากาศของชุมชนเกาะแลหนัง มีทีมงานจากชาวบ้านที่คอยอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว และมีไกด์นำเที่ยวที่คอยแนะนำสถานที่ ให้ความรู้ตลอดกิจกรรมการท่องเที่ยว

3.3 ด้านกิจกรรม

กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย เช่น กิจกรรมล่องเรือได้เห็นบรรยากาศของชุมชนเกาะแลหนั่ง ได้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน และได้เห็นพื้นที่รอยต่อระหว่างชุมชนเกาะแลหนั่ง กับ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี การเลี้ยงผึ้งชันโรง ได้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงผึ้งชันโรง มีโอกาสได้ชิมน้ำผึ้งสดจากรังของผึ้งชันโรง ทุกกิจกรรมที่ทางชุมชนเปิดให้บริการนักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้ มีความปลอดภัยจากการร่วมกิจกรรมได้ทั้งความรู้ ความสนุกสนาน และความประทับใจทุกฝ่าย

3.4 ด้านประชาสัมพันธ์

ทางชุมชนจะคอยอัปเดตข้อมูลผ่านโซเชียลสมีาเสมอทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และสะดวกในการติดต่อผู้ดูแลการท่องเที่ยวโดยตรง

สรุปผลและอภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า จุดเริ่มต้นของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน คือ คนในชุมชนต้องการพัฒนาชุมชน และยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น จึงร่วมมือกันวางแผนพัฒนาให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมขึ้น เป็นการท่องเที่ยวเรียนรู้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยชุมชนวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนไปสู่อาเซียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏฐพัชร มณีโรจน์ (2560) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กล่าวคือการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวมุ่งสร้างปฏิสัมพันธ์ และความผูกพันระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ เน้นความยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน รวมถึงสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน และก่อให้เกิดการเรียนรู้ประสบการณ์ที่มีคุณค่ากับผู้มาเยือน การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การนำการประสานงาน และการควบคุม โดยทุกทก ๆ กระบวนการเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมพัฒนา ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมประเมินผล สอดคล้องกับงานวิจัยของเทพรัตน์ จันทพันธ์ และวิวัฒน์ ฤทธิมา (2556) พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านขาว อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา มีรูปแบบของฐานการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งลักษณะของฐานองค์ความรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ 15 แหล่ง การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านขาว อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา นั้น ดำเนินถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม มีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน การจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยที่ชุมชนมีบทบาทในฐานะเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน และสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน องค์กร ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เข้ามาร่วมคิดร่วมวางแผน มีส่วนร่วมในการดำเนินการในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จึงเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบสัมผัสและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ โดยควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ไปรบกวนธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนของธรรมชาติ 2) ด้านการเมือง การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะแลหนั่งได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนและคนในชุมชน ในการวางแผนพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น ชาวบ้านในชุมชนไม่คัดค้านแผนการพัฒนาชุมชน โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและยกระดับชุมชน ชาวบ้านทุกคนทำความเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงในการเปิดชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนจะเน้นการท่องเที่ยวที่สัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชน โดยไม่ทำให้คนในชุมชนเดือดร้อน มีการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว 4) ด้านเศรษฐกิจ ผู้นำชุมชนได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชน เมื่อคนในชุมชนคนใดต้องการหารายได้เสริมที่สอดคล้องกับการเปิดแหล่งท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนจะมอบทุนสนับสนุน และคอยติดตาม ให้ความรู้ ให้คำแนะนำกับชาวบ้านเพื่อการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ และคนในชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งทำให้ชุมชนประสบ

ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุดอนอม ตันเจริญ (2560) ได้ศึกษางานวิจัย เรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ศักยภาพด้านองค์กรชุมชนและด้านการจัดการในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากที่สุด โดยเฉพาะการที่ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน ชุมชนสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ และการมีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบสำคัญของศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากที่สุด สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เพชรา บุตสีทา (2552) ได้ศึกษาการวิจัย เรื่องการจัดการด้านการตลาด การท่องเที่ยวชุมชนนครชุมจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนก็คือการท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวอยู่แล้วและหมู่บ้านก็จัดการท่องเที่ยวขึ้นนั้นต้องการเตรียมการและวางแผนเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ แก่นักท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยที่ชุมชนเป็นผู้ได้ประโยชน์อย่างแท้จริงทางด้านเศรษฐกิจการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะเน้นให้ความสำคัญกับการมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ทักษะคตินักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนบ้านเกาะแลหนัง นักท่องเที่ยวประทับใจใน ส่วนของการจัดการระบบนิเวศของชุมชนมากที่สุด การเปิดชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คงอยู่เหมือนเดิมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ ซึ่งน้อยพื้นที่ที่เห็นคุณค่าของระบบนิเวศที่มีอยู่ โดยจุดเด่นของชุมชนเกาะแลหนังคือการจำกัดนักท่องเที่ยวต่อวันไม่มากเกินไป เพราะหากมากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ทางชุมชนเกาะแลหนังให้ความสำคัญเกี่ยวกับระบบนิเวศเป็นสำคัญ โดยมีการทำข้อตกลงของชุมชนคือ ห้ามทิ้งขยะ ห้ามปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลเด็ดขาด และข้อตกลงระหว่าง นักท่องเที่ยวห้ามทิ้งขยะลงทะเล เคารพสถานที่ และเคารพทรัพยากรธรรมชาติ จึงได้สัมผัสคำว่านักท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุมพร บุญเพชรแก้ว และอิสระพงษ์ พลธานี (2562) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศูนย์ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ป่าชายเลนสิรินาถราชินีอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่าความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านพื้นที่ความโดดเด่นมากที่สุด แหล่งท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่โดดเด่นมากที่สุด ในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่าความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวมีความสำคัญมากที่สุด ความคิดเห็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการจัดการพบว่า ป้ายให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีระดับคะแนนมากที่สุด และความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการมีส่วนร่วม นั้นพบว่า เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากที่สุดในประเด็นด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ศึกษาเรียนรู้ฯ ผู้วิจัยพบว่าควรเพิ่มความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยวในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว และมุ่งเน้นการทำการตลาดไปสู่กลุ่มลูกค้าเป้าหมายมากขึ้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ มุกเหริยญ สีตลานุชิต และ วรัญญาภรณ์ ศรีสุวรรณคณ (2559) ได้ศึกษาการวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของชุมชนอ่าวแควอำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากด้านความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว และแหล่งธรรมชาติ มีความโดดเด่น และความเป็นเอกลักษณ์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอ่าวแคว มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากเรื่องสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ความเป็นมาของชุมชน และวัฒนธรรมประเพณี ส่วนแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนอ่าวแคว ต้องการให้การพัฒนาการท่องเที่ยว เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง ได้มีการออกกฎระเบียบเอง จึงร่วมกันจัดทำธรรมนูญตำบลอ่าวแคว อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง พ.ศ. 2559

ในปัจจุบันชุมชนเกาะแลหนังถือว่าเป็นที่รู้จักในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม การสัมผัสวิถีชีวิต สัมผัสธรรมชาติ โดยจากการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนที่ต้องการพัฒนาชุมชน ต้องการยกระดับชุมชนในดีขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้ ให้การสนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนชุมชน และเพื่อปรับสภาพแวดล้อมชุมชนให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

จากการศึกษาเรื่องเปิดแหล่งท่องเที่ยว แลวี่ชีวิต บ้านเกาะแลหนัง สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชนและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนเกาะแลหนังให้ดีขึ้น ดังนั้นต้องได้รับการส่งเสริม พัฒนา และสนับสนุนจากหลายฝ่าย เพื่อให้สามารถพัฒนาชุมชนเกาะแลหนังให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตและสามารถยกระดับชุมชนท่องเที่ยวสู่อาเซียนได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษางานวิจัยที่หลากหลายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

2.2 ควรศึกษาการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในการยกระดับคุณภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

2.3 ควรศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนเกาะแลหนัง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาชุมชนเกาะแลหนังต่อไป

จากงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำผลการวิจัยไปพัฒนาชุมชนเกาะแลหนัง และเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนที่สามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กมลชนก จันทร์เกตุ. (2560). การจัดการท่องเที่ยวชุมชนยั่งยืน กรณีศึกษา : ชุมชนเกาะยอ จังหวัดสงขลา. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กัลยารัตน์ ศิริรัตน์. (2559). การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารนาคนุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

เชมณัฐ อินทรสุวรรณ. (2556). การวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสนร้อยเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 32(2), 1-13.

จิราภรณ์ แก้วมณี. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านหัวเขาจีน อำเภอบางท้อ จังหวัดราชบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557), หน้า 12-79.

ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 13(2), 25-45.

ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ ทองคำนุช. (2556). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก ตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร).

เทพรัตน์ จันทพันธ์ และวิวัฒน์ ฤทธิมา. (2556). การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านขาว อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา.

นพพร ประสมทอง และคณะ. (2555). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์การท่องเที่ยวในเขตอำเภอลานสั๊ก จังหวัดอุทัยธานี. วารสารจันทร์เกษมสาร, 18(34), 1-10.

พยุพ ศรีจันทวงศ์. (2563). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมภูเตาโป่งบ้านบุงกุ่ม ตำบลนาหอ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย. วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

เพชร บุดสีทา. (2552). การจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

มุกเหรียญ สัตตานุชิต และ วรรณญาณธร ศรีสุวรรณ. (2559). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 12(2), 83-97.

ศราวุฒิ ใจอดทน. (2561). แนวทางการพัฒนากายภาพแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ: กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาสามสิบส่างและเขาเขียวจังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์.

สุดถนอม ต้นเจริญ. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 13(2), 1-22.

อังคณา ฤทธิกุล. (2558). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารนาศุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

อุมาพร บุญเพชรแก้ว และอิสระพงษ์ พลธานี. (2562). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศูนย์ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ป่าชายเลน สัตราธิราชในอำเภอบางบัว จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 39(5), 175-193.